

میزگرد مشترک دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی و مؤسسه ایوریسک رومانی

در سومین دور میزگردهای دوجانبه با مؤسسات مطالعاتی کشور رومانی دکتر سید رسول موسوی به همراه دو تن از کارشناسان دفتر مطالعات و وزارت امور خارجه در تاریخ ۲۸ اردیبهشت ۱۳۸۸ در سفری به این کشور به دعوت "مؤسسه اروپائی مدیریت خطر، امنیت و ارتباطات (EURISC)" به منظور سخنرانی در میزگردهای دوجانبه و نشست بین‌المللی کانون‌های اندیشه در مورد امنیت انرژی، شرکت نمودند. بحث‌های میزگرد که با حضور سفیر جمهوری اسلامی ایران و کارشناس نمایندگی در بخارست آغاز شد، به معرفی فعالیت‌های اخیر دو مؤسسه و چند موضوع کلیدی جهانی، منطقه‌ای و دوجانبه از جمله مسائلی با عناوین و با مضامین زیر اختصاص یافت:

- نگرانی اروپا در مورد انرژی و وابستگی آن به یک کشور خاص با توجه به تجربه انتقال گاز روسیه به اوکراین
- اعلام تغییر در سیاست ایالات متحده پس از روی کار آمدن رئیس جمهور جدید و ابراز خوش‌بینی فراوان اروپائی‌ها نسبت به آینده
- جایگاهی رئیس جمهور در روسیه و همراهی بیشتر این کشور با نیازهای نوین و به تبع آن احتمال دگرگونی در سیاست‌های جهانی
- نقش قدرت‌های منطقه‌ای جدید و لزوم همکاری‌های منطقه‌ای به ویژه در دو محور اساسی (۱) کشورهای حوزه خزر، دریای سیاه و مدیترانه و (۲) حوزه دریای بارنز، بالتیک، دریای سیاه و توسعه همکاری‌های این دو مجموعه با یکدیگر
- بحران جهانی اقتصاد به عنوان نگرانی اصلی جامعه جهانی
- وضعیت منطقه خاورمیانه به ویژه افغانستان و پاکستان و تأثیر آن در بی‌ثبات کردن منطقه و جهان و نقش ایران در حل و فصل بحران آن
- اهمیت منطقه خلیج فارس برای اتحادیه اروپا در زمینه‌های مختلف از جمله تأمین انرژی
- بررسی امکانات موجود برای توسعه روابط دوجانبه جمهوری اسلامی ایران با رومانی و اتحادیه اروپا از طریق توسعه همکاری‌ها بین نهادهای مطالعاتی

نشست مربوط به امنیت انرژی در روز ۲۹ اردیبهشت با همکاری مجمع جهانی انرژی و با حضور نماینده بخش امنیت ملی ریاست جمهوری، رئیس دانشگاه دفاع ملی، مدیرکل بین‌المللی وزارت اقتصاد، مدیر مؤسسه اقتصاد جهانی رومانی، معاون رئیس مجمع امنیت جهانی، نماینده وزارت انرژی و تعدادی دیگر از مقامات کشور میزبان و نمایندگانی از مؤسسات معتبر مطالعاتی کشورهای؛ ترکیه TASAM، بلغارستان (مرکز مطالعات جنوب شرق اروپا) روسیه (مؤسسه سرمایه‌گذاری انرژی) و نروژ (کمیته آتلانتیک)، برگزار شد.

در کنفرانس محورهای مهمی در ارتباط با تأمین انرژی و سیاست‌های کشورهای مختلف مورد بحث و گفتگو قرار گرفت که اهم مطالب آنها در نکات و سرفصل‌ها به شرح زیر بیان شد:

- ضرورت همکاری مؤسسات غیردولتی بین‌المللی در زمینه توسعه پایدار و امنیت انرژی با اولویت دادن به بررسی وضع موجود انرژی و سیاست‌گذاری دولت‌ها و چگونگی مدیریت آن. این بررسی به معنای بازرسی نیست بلکه به معنای چگونگی رفتار با منابع تصمیم‌گیری و بررسی شیوه‌های مدیریت انرژی و برآوردن انتظارات از آن است.

- برای تأمین امنیت انرژی لازم است که تجارب و اطلاعات را باهم ترکیب و سپس تحلیل کرد. آگاهی از سیاست انرژی کشورهای مختلف و چگونگی اجرای آن در این مطالعات مهم است.

- چشم‌انداز انرژی با استفاده از فناوری‌های پیشرفته و ایجاد رقابت در دانش فنی برای تأمین انرژی آینده روندی که مدتی است آغاز شده و باید توسعه یابد.

- تدوین طرح انرژی برای اروپا، که در آن چشم‌انداز انرژی اروپا، برنامه و بازیگران مشخص باشند.

- تدوین سناریوهای امنیت برای تأمین انرژی بسیار مهم است.

- برای این که یک سیستم امنیت انرژی درست عمل کند ۵۰۰ عامل در ارتباط با یکدیگر دخیل هستند.

- توجه به محدودیت‌هایی مانند گازهای گلخانه‌ای در استفاده از انرژی حائز اهمیت بسیار است.

- گرمای زمین کشورها را ناچار به تغییر استراتژی در مورد امنیت انرژی کرده است.

- تغییر استراتژی نیز موجب تغییر عادات و رفتار مردم می‌شود.

- مؤسسات مطالعاتی می‌توانند در نقاط مختلف و در تماس با مردم رفتارهای آنها را در قبال انرژی تحت نظارت قرار دهند.

- تماس با مراکز هواشناسی برای ارزیابی مداوم وضعیت زیست محیطی ناشی از اتخاذ سیاست‌های انرژی مهم است. باید تغییرات آلودگی را هر روز بررسی کرد.

- تکنولوژی‌های انتخابی نباید تحمیلی باشند. بلکه یک نوع دموکراسی در انتخاب فنون پیشنهادی برای نسلی که توجه جدی به محیط زیست دارد باید وجود داشته باشد. - شالوده‌های بحران‌ساز انرژی باید مورد بازبینی و توجه قرار گیرند.

- آسیب‌پذیری حوزه‌های تأمین انرژی و بازیگران آن نیز باید مورد توجه باشند.

در دیدگاه‌های منطقه‌ای و کشوری نیز مطالبی به شرح زیر عرضه گردید:

نماینده مؤسسه بلغاری تفاوت میان چالش‌های کوتاه مدت و بلند مدت امنیت انرژی اروپا را نیازمند اتخاذ یک سیاست در میان کشورهای اروپائی دانست. بلغارستان به میزان ۹۹ درصد هم در گاز و هم در نفت وارداتی به روسیه وابسته است. تولید برق ۴۹ درصد از ذغال‌سنگ و

۳۹ درصد از سوخت هسته‌ای است که توسط روسیه تأمین می‌شود. کارشناس بلغاری این وابستگی کامل به روسیه را هم مفید و هم خطرناک توصیف کرد. برنامه انرژی بلغارستان در دو سناریوی استراتژیک پیش‌بینی شده است؛ نخست اقدام به افزایش کارآئی انرژی و دوم تلاش برای جایگزین کردن منابع انرژی که هر دو استراتژی از طریق رشد سهم تولید انرژی و عضویت در یک مرکز منطقه‌ای تأمین انرژی تحقق می‌یابد. مهمترین چالش این کشور در مورد تأمین انرژی، مشکل مالی پروژه‌های مربوط به انرژی عنوان شد.

از نگاه کارشناس ترکیه، روسیه از انرژی به عنوان ابزار سیاست خارجی استفاده می‌کند. با داشتن ذخایر عظیم نفت و گاز این کشور تلاش دارد به تولید کننده بزرگ گاز بدل شود. البته خطوط لوله گاز این کشور باید از طریق ترکیه و اوکراین عبور کنند و این موجب اهمیت نقش این دو کشور در امنیت انرژی اروپا شده است. ترکیه به عنوان گذرگاه مطلوب انرژی در تلاش است تا امنیت لازم را برای ترانزیت انرژی از شرق به غرب تأمین نماید. دو مسیر عمده تبریز- آنکارا و باکو- تفلیس- ارزروم برای عبور گاز می‌توانند اهمیت نقش ترکیه را نشان دهند. ابتکار نوین ایران برای عبور خط لوله گاز به اروپا از طریق عراق- سوریه و یا ارمنستان برای ترکیه حائز اهمیت است. خط جیحان با حداکثر عبور ۱/۶۰۰/۰۰۰ بشکه نفت در روز نقش بزرگی در تأمین نفت اروپا بازی می‌کند. برای پالایشگاه جیحان ظرفیت ۲ میلیون بشکه در روز پیش‌بینی شده است. انرژی اسرائیل نیز از طریق همین خط لوله تأمین خواهد شد. یکی از مشکلات عمده بر سر اجرای این پروژه‌ها توسط حزب کارگران کردستان در داخل ترکیه ایجاد شده است که در ۲۵ سال گذشته

بزرگترین تهدید برای عبور خطوط انرژی از ترکیه بوده است.

از نگاه کارشناس انرژی روابط گازی اروپا با روسیه نیازمند تجدید نظر است. روسیه بازیگر اصلی تأمین انرژی آینده اروپا است. بحران شدید سال ۲۰۰۶ میان اوکراین- روسیه گرچه پس از فروپاشی اتحاد شوروی هر ساله به شکلی خود را نشان داده است، اما اروپا را متوجه خطر وابستگی به روسیه نموده است. این که چرا این بحران‌ها افزایش یافته است را باید در چند مورد به شرح زیر بررسی کرد:

- تیرگی در روابط اتحادیه اروپا با آمریکا
- توسعه رو به شرق اروپا که موجب نگرانی روسیه شده است
- اشغال عراق که موجب بروز اختلاف میان اروپائیان به ویژه میان آلمان و فرانسه شده است
- برای تجدید نظر در این روابط باید به چند نکته توجه داشت:
- سیاست خارجی مشترک اتحادیه اروپا
- همکاری ۴۵۰ میلیون نفر در حمایت از منافع خود در زمینه انرژی
- تدوین یک برنامه نوین اقتصادی به عنوان سیاست نوین و شجاعانه اروپا در زمینه انرژی
- توجه به تشکیل اوپک گازی و همکاری میان مثلث بزرگ ایران- قطر- روسیه
- سیاست‌های تجاری گازپروم روسیه
- ارزیابی درست از میزان جاه‌طلبی روس‌ها و سیاست عرضه انرژی آن کشور
- سیاست انرژی ترکمنستان دارنده دومین مخزن گاز جهان و اثرات قرارداد ۳۰ ساله باچین
- کارآئی گفتمان اروپا- روسیه

در بحث درباره تأمین انرژی برای حوزه دریای سیاه و تعمیم آن به یک مقوله بین‌المللی سه نکته دارای اهمیت مطرح گردید:

۱. ضعف توجه به مقررات مربوط به انرژی در قوانین تجارت جهانی که از موارد زیر قابل درک است:

- عدم توجه سازمان تجارت جهانی به موضوع انرژی
- منشور انرژی (به ویژه پروتکل مربوط به ترانزیت) توسط روسیه پذیرفته نشده است، نروژ در پیوستن به آن تردید دارد، در نتیجه به یک مقررات دوستانه میان مصرف‌کنندگان شبیه است، با کمترین ارتباط با تولیدکنندگان اصلی انرژی در اروپا

- هیچ اجماع واقعی در مورد سیاست‌های فرا آتلانتیکی انرژی وجود ندارد

۲. گرایش به سمت نوعی جدید از معاملات مربوط به انرژی

- پیشنهاد‌های دوگانه رئیس جمهور روسیه درباره معماری نوین امنیت اروپا و ترتیبات الزام‌آور حقوقی درباره همکاری در زمینه تعهدات دوجانبه تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان و کشورهای محل ترانزیت انرژی

- هر دو ایده چالش برانگیز است. بهترین پاسخ برای غرب این است که با ارائه پیشنهاد‌های متقابلی به مقابله برخیزد
۳. ارائه الگوی جدید؛

- فراگرفتن دانش انرژی‌های جایگزین مانند باد

مدیر کل دفتر مطالعات نیز در سخنان خود به تشریح دیدگاه‌های جمهوری اسلامی ایران در مورد انرژی با تأکید بر نکات ذیل پرداخت:

در مطالعه وضعیت توزیع ذخایر گاز در جهان، ایران با ۱۵٪ حجم کل ذخائر شناخته شده جهان پس از روسیه دارای مقام دوم است و بنابراین از ظرفیت بالایی برای تأمین امنیت انرژی اروپا و شرق آسیا برخوردار است. ایشان سپس با بررسی نمودارهای مربوط به نیاز اتحادیه اروپا به نفت و گاز خارج از قاره اروپا و مشکلاتی که در آینده فراروی امنیت انرژی وجود دارد، به تشریح برنامه‌های صادرات گاز ایران از چهار طریق به شرح زیر پرداخت:

۱. خط لوله گاز به شرق از طریق پاکستان به هند

۲. خط لوله گاز به اروپا از سه مسیر:

الف) پروژه گاز نابوکو، از مسیر ایران، ترکیه، بلغارستان، رومانی، مجارستان، اتریش

ب) مسیر یونان، بالکان و ایتالیا

ج) مسیر ارمنستان، اکراین، اروپای خاوری

۳. ورود به بازار و حلقه تولیدکننده و مصرف‌کننده

۴. تأمین گاز از طریق تولید گاز مایع پاریس در خلیج فارس

اسعد اردلان

مرکز مطالعات راهبردی